

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Θέμα: Η μουσική του Ιράν – Μουσικά όργανα ιρανικού πολιτισμού

Εργασία για το μάθημα : Μουσικοί πολιτισμοί –Πτυχιακό μάθημα Ι

Ονοματεπώνυμο: Ευθυμία Κωστογιαννοπούλου

Αριθμός μητρώου: M2006025

Διδάσκων: Κος Δημήτριος Γιαννέλος

Ημερομηνία: Σεπτέμβριος 2017

Πρόλογος

Η παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματεύεται τον μουσικό πολιτισμό του Ιράν, στο πλαίσιο του πτυχιακού μαθήματος I : Μουσικοί Πολιτισμοί. Σκοπός της εργασίας είναι αναδείξει το μουσικό πλούτο της χώρας αυτής , αλλά και να επικεντρωθεί και να αναλύσει ευρύτερα τα παραδοσιακά όργανα του περσικού πολιτισμού. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο συγκεκριμένος πολιτισμός , καθώς αποτέλεσε κύρια βάση και επηρέασε σημαντικά άλλους πολιτισμούς.

Ευχαριστίες

Η πτυχιακή αυτή εργασία εκπονήθηκε κατά την κορύφωση των σπουδών μου στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών Ιονίου Πανεπιστημίου, με την υποστήριξη και την καθοδήγηση του καθηγητή μου κ. Δημήτρη Γιαννέλου. Θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη και τις ευχαριστίες μου στο καθηγητή μου, για την ανάθεση του θέματος, τις παρατηρήσεις, τις οδηγίες και τις κατευθύνσεις που μου έδωσε για την διεκπεραίωση της.

Εισαγωγή

Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν

Γεωγραφικά

Χώρα: Ιράν¹

Πρωτεύουσα: Τεχεράνη

Έκταση: 1.648.195 τετραγωνικά χιλιόμετρα

Πληθυσμός: 68.467.488 κάτοικοι

Συνορεύει με τις χώρες: Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Τουρκμενιστάν, Πακιστάν, Αφγανιστάν, Τουρκία και Ιράκ

Επίσημη γλώσσα: Περσικά²

Θρησκεία: Ισλάμ

Νόμισμα: Περσικό Ριάλ

¹ Επίσημη ονομασία: Ισλαμική Δημοκρατία, ανεπίσημη ονομασία: Περσία

² Η περσική γλώσσα είναι γνωστή και με την ονομασία Φαρσί.

Κεφάλαιο 1

Ιστορική αναδρομή³

Αρχαία Περσία

Η ιστορία του Ιράν χρονολογείται γύρω στο 3200 π.Χ. , όπου κατοικούνταν από το οικισμό των προ-ελαμιτών. Η πρώτη περσική αυτοκρατορία , που εμφανίζεται είναι αυτή των Αχαιμενιδών (550-330 π.Χ.) με ιδρυτή τον Πέρση ηγέτη Αχαιμένα και τον σημαντικότερο ηγέτη της, που γνώρισε αργότερα τον Δαρείο τον Α΄. Περίπου το 330 π.Χ. ο Μακεδόνας στρατηλάτης Μέγας Αλέξανδρος κατακτά την περσική αυτοκρατορία, δημιουργώντας την μακροβιότερη αυτοκρατορία, προτού πεθάνει στη Βαβυλώνα το 323 π.Χ., όπου ακολούθησε η δυναστεία των Σελευκιδών (312 π.Χ.- 63 π.Χ.), ένα από τα ελληνιστικά κράτη, που κατείχε το μεγαλύτερο μέρος της Περσίας και δημιουργήθηκε από τον Μ. Αλέξανδρο. Μετέπειτα εμφανίστηκε η δυναστεία των Παρθών (140π.Χ.-224 μ.Χ.) , την οποία διαδέχθηκε η αυτοκρατορία των Σασσανιδών (224 μ.Χ. -651 μ.Χ.),κι όπου θα διαλυθεί τον 7ο αιώνα από την επέλαση των Αράβων με την σταδιακή εμφάνιση του εξισλαμισμού.

³ Touraj Daryaee (ed.), *The Handbook of Iranian History*, (New York: Oxford University Press Inc., 2012)

Η έλευση του Ισλάμ

Με την επέλαση των Αράβων στα εδάφη της Περσίας (636 μ.Χ.), εξαπλώνεται σταδιακά και ο ισλαμισμός σε όλα τα μήκη της. Η αραβική εισβολή φέρνει το τέλος της αυτοκρατορίας των Σασσανιδών και κηρύσσει την έναρξη της ισλαμικής κυριαρχίας, όπου καθιερώνεται ως κύρια θρησκεία τον 9ο αιώνα και επιφέρει σημαντικές αλλαγές σε όλους τους τομείς του τόπου. Η πτώση του ισλαμικού χαλιφάτου αντικαθίσταται από μια σειρά Ιρανικών και Τουρκοκρατικών δυναστειών, συμπεριλαμβανομένων των Σιτών, των Σελτζούκων Τούρκων και της Αυτοκρατορίας του Khwarezm (9ος -13ος αι.). Τα επόμενα χρόνια διαδέχθηκαν οι αυτοκρατορίες των Σαφαβιδών (1501-1736 μ.Χ.), Αφσαριδών (1736-1796 μ.Χ.), Καζάρ (1796-1925 μ.Χ.) και Παχλαβί (1925- 1979).

Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν

Το 1979 ξεκινά η ισλαμική επανάσταση. Ύστερα από εθνικό δημοψήφισμα τον Απρίλιο του 1979, το Ιράν ανακηρύσσεται και επίσημα Ισλαμική Δημοκρατία έως και σήμερα. Το 'Συμβούλιο της Επανάστασης' επέβαλε καθεστώς που βασίζεται απόλυτα στην ερμηνεία του Κορανίου. Χαρακτηριστικό γεγονός εκείνη την εποχή ήταν η επίθεση κατά της πρεσβείας των ΗΠΑ στην Τεχεράνη. Το 1980 ξεσπά πόλεμος μεταξύ του Ιράν με το γειτονικό Ιράκ, όπου διήρκεσε δέκα έτη και επιδείνωσε της σχέσεις του Ιράν με τον αραβικό κόσμο.

Κεφάλαιο 2

Πολιτισμός του Ιράν

Αναμφισβήτητα το Ιράν αποτέλεσε πολιτιστικό σταυροδρόμι, λόγω της γεωγραφικής του θέσης, των διαφόρων πολιτισμών που πέρασαν στα βάθη της ιστορίας, αλλά και την σημαντική επιρροή της σε άλλους πολιτισμούς. Οι τέχνες του περσικού πολιτισμού εμφανίζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον κι ανάπτυξη από αρχαιοτάτων χρόνων. Αποτελούν εξαιρετική κληρονομιά τα έργα της αρχιτεκτονικής, της ποίησης, της λογοτεχνίας και της μουσικής τους.

Αρχιτεκτονική

Επιβλητική και μεγαλοπρεπή θα ονομάζαμε την αρχιτεκτονική του ιρανικού πολιτισμού και χωρίζεται σε τέσσερις περιόδους διακρίνεται από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Εντυπωσιακοί θόλοι
- Μεγάλες καμάρες
- Πολύχρωμα μωσαϊκά και ψηφιδωτά
- Ιδιαίτερα γεωμετρικά μοτίβα
- Έντονα, ζωνρά χρώματα

Jameh Mosque, Yazd, Iran

Ποίηση

Η ποίηση κατέχει σημαντικό ρόλο στις τέχνες του περσικού πολιτισμού. Οι Πέρσες δημιούργησαν τέσσερα είδη ποίησης. Το "επικό", το "ghasideh", που πρόκειται ποίημα σκοπιμότητας, το "masnavi" που είναι αφηγηματικό ποίημα και το "ghazal", το λυρικό ποίημα.⁴ Η ποίηση αποτελεί μεγάλο μέρος της μουσικής. Κατά την απαγγελία των ποιημάτων υπήρχε οργανική συνοδεία, η οποία ακολουθούσε ρυθμικά και εκφραστικά το λόγο. Επιπροσθέτως μέρος της ποίησης αποτελεί και το κοράνι. Με αυτόν τον τρόπο, ποίηση, θρησκεία και μουσική συνδέονται μεταξύ τους. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αφορά τη μουσική απαγγελία του κορανίου.

⁴ Ainsworth R. Spofford, "Characteristics of Persian Poetry", *The North American Review*, Vol. 140, No. 341 (Apr., 1885), pp. 328-345

Κεφάλαιο 3

Μουσική του Ιράν

Η περσική μουσική επηρέασε πολλούς μουσικούς πολιτισμούς της Μέσης Ανατολής, αλλά αποτέλεσε και αφετηρία για την δημιουργία άλλων. Η παραδοσιακή μουσική του Ιράν είναι άρρητα συνδεδεμένη με την ποίηση, καθώς η ποίηση μελοποιείται και αποδίδεται με ή χωρίς συνοδεία οργάνου. Φανερά επηρεασμένη από την ιστορία και το πολιτισμό της Περσίας, η μουσική εκφράζει όλα τα συναισθήματα, τα βιώματα, τις χαρές και τις λύπες που έζησε το Ιράν από τα βάθη του παρελθόντος μέχρι και σήμερα. Αξιοθαύμαστο είναι η διατήρηση της μουσικής του πολιτισμού αυτού μετά από εισβολές και παρεμβάσεις άλλων λαών.

Η παραδοσιακή μουσική του Ιράν πρόκειται κυρίως για μονοφωνική μουσική. Από τεχνικής πλευράς βασίζεται στον αυτοσχεδιασμό. Όταν πρόκειται για φωνητικό σχεδιασμό, τα όργανα είναι εκείνα που πρέπει να ακολουθήσουν το τραγούδι και το λόγο. Η μουσική βασίζεται στο τροπικό σύστημα. Οι παύσεις παίζουν σημαντικό ρόλο σε κάθε σύνθεση. Ο ρυθμός διατηρείται συνήθως απλός και η μελωδική γραμμή εμπλουτίζεται με στολίδια. Στην ιρανική φωνητική μουσική υπάρχει η τεχνική Ταχρίρ (Tahrir), η οποία αποτελεί μια μορφή στολίσματος στην ερμηνεία μέσα από λαρυγγικά τεχνάσματα και υψηλά τονικά στριγγλιές.

Ένα είδος ερμηνείας που συνηθίζεται έχει τα εξής μέρη, χωρίς να είναι απαραίτητο τα εμπεριέχονται όλα:

- Pishdaramad -ένας πρόλογος που θέτει την ατμόσφαιρα του τραγουδιού (πρελούδιο)
- Daramad -ρυθμικό ελεύθερο μοτίβο
- Aavaaz -αυτοσχέδιο τραγούδι χωρίς ρυθμό
- Tasnif –ρυθμικό μοτίβο που συνοδεύεται από τραγούδι
- Chaharmezrab -ρυθμική μουσική, χωρίς τραγούδι
- Reng - ρυθμική σύνθεση, τραγούδι χορού

Το μουσικό σύστημα της περσικής μουσικής ονομάζεται Ραντίφ (Radif). Το Ραντίφ πρόκειται για μια συλλογή συνθέσεων. Το σύστημα αυτό αποτελείται από δώδεκα μουσικούς ρυθμούς που χωρίζονται σε δύο ομάδες:⁵

1. Dastgahs, που περιέχει τους επτά ρυθμούς (φόρμα, σύστημα)
2. Avaz , που περιέχει τους άλλους πέντε (φωνή, μελωδία)

⁵ Farhat, Hormoz, *The Dastgah Concept in Persian Music*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1965)

Μουσικά Όργανα του Ιράν

Κατά την εποχή της αυτοκρατορίας των Ελαμιτών (περίπου το 800 π.Χ.) και της αυτοκρατορία των Αχαιμενιδών (550-320 π.Χ) εμφανίζονται εικονιζόμενα σε ευρήματα ανασκαφών τα πρώτα μουσικά όργανα. Τα παραδοσιακά όργανα κατέχουν συνοδευτικό ρόλο σε τραγούδια, ποίηση, αλλά και σολιστικό ρόλο.

Κεφάλαιο 4

Χορδόφωνα όργανα

Dotar

- Dotar. Η ονομασία αυτού του οργάνου στην Περσική γλώσσα σημαίνει «δύο χορδές».
- Ανήκει στην οικογένεια των χορδόφωνων.
- Το Dotar μπορούμε να το συναντήσουμε σε όλες τις περιοχές της Κεντρικής Ασίας, της Μέσης Ανατολής καθώς και στο βορειοανατολικό τμήμα της Κίνας.

Συγκεκριμένα στο Ιράν, το dotar παίζεται κυρίως στα βόρεια και ανατολικά του Χορασάν, καθώς και μεταξύ του Τουρκμενιστάν, του Γκόργκαν και Γκόνμπαντ.

- Το dotar προέρχεται από μία οικογένεια λαούτων με μακρύ λαιμό. Δύο είδη ξύλου χρησιμοποιούνται για την κατασκευή του dotar. Το ηχείο του σε σχήμα αχλαδιού είναι σκαλισμένο από ένα ενιαίο κομμάτι ξύλου μουριάς και το μπράτσο του γίνεται είτε από το ξύλο βερικοκιάς είτε από ξύλο καρυδιάς. Έχει δύο χορδές κατασκευασμένες από χάλυβα, οι οποίες στο παρελθόν κατασκευάζονταν από μετάξι ή σωθικά ζώων. Τα τάστα στο παρελθόν κατασκευάζονταν από έντερα ζώων, ενώ στην σημερινή εποχή χρησιμοποιούν νάιλον ή χάλυβα, τα οποία είναι πιο ανθεκτικά και σαφώς λιγότερο δαπανηρά. Τα τάστα βρίσκονται σε χρωματική πρόοδο.

- Η τεχνική του dotar για την αναπαραγωγή ήχου αφορά το τσίμπημα των χορδών χωρίς πένα, ύστερα από μία φθίνουσα και ανοδική κίνηση η οποία περιλαμβάνει τον δείκτη και συχνά διάφορα άλλα δάχτυλα του δεξιού χεριού.

- Ο οργανοπαίκτης βρίσκεται συνήθως σε καθιστή θέση, σε καρέκλα ή και οκλαδόν στο πάτωμα. Το dotar είναι συντονισμένο σε διαστήματα τετάρτης και πέμπτης. Το dotar όπως και τα περισσότερα έγχορδα κουρδίζεται μέσω των κλειδιών.

Barbat

- Barbat. Το Barbat είναι πρόγονος των λαούτων και είναι η γνωστό και με την ονομασία ούτι. Η ονομασία Barbat ή Barbud δόθηκε από τους Πέρσες, ενώ ως ούτι ονομάστηκε πολύ αργότερα από τους Άραβες.
- Ανήκει στην οικογένεια των χορδόφωνων.

- Το μεγαλύτερο μέρος του barbat αποτελείται από το ηχείο του, που έχει μεγάλο σχήμα αχλαδιού. Στο καπάκι του ηχείου υπάρχουν τρεις τρύπες για να διαχέεται ο ήχος, όπου η μία είναι μεγαλύτερη από τις άλλες δύο. Το μπράτσο του είναι

κοντό σε σύγκριση με το υπόλοιπο σώμα του και δεν έχει μπερντέδες ή αλλιώς τάστα. Στην κεφαλή του που σχηματίζει σχεδόν ορθή γωνία με το μπράτσο βρίσκονται τα κλειδιά. Συνήθως έχει πέντε διπλές χορδές στερεωμένες στον καβαλάρη και μια χορδή μπάσο. Το ξύλο καρυδιάς είναι το πιο σύνηθες υλικό για την κατασκευή του οργάνου, αλλά χρησιμοποιούνται και άλλα είδη ξύλου σε επιμέρους σημεία του οργάνου, όπως: ξύλο τριανταφυλλιάς, έλατο, κέδρο κι έβενος. Οι χορδές του παλιά κατασκευάζονταν από έντερα ζώων και σήμερα από νάιλον. Παίζεται με πένα, όπου έφτιαχναν από φλούδα κορμού, κλαδί κερασιάς ή και κέρατο βοδιού. Οι σημερινές πένες είναι από πλαστική ύλη.

- Το Barbat αποτελεί σολιστικό όργανο και είναι ιδανικό για αυτοσχεδιασμούς ή αλλιώς ταξίμια. Επιπλέον χρησιμοποιείται και για την συνοδεία τραγουδιού. Συχνά όμως βρίσκεται και σε ορχήστρα με λίγα όργανα όπως: daf, kamancheh, tar, setar, ney κ.α.. Για την αναπαραγωγή ήχου το δεξί χέρι τσιμπάει τις χορδές κρατώντας την πένα, ενώ το αριστερό με την βοήθεια των δαχτύλων δημιουργεί τα διάφορα διαστήματα πάνω στο άταστο μπράτσο.
- Ο μουσικός κρατάει το όργανο και παίζει σε καθιστή θέση. Χορδίζεται μέσω των κλειδιών , όπου βρίσκονται στο κεφάλι ή αλλιώς καραβόλας. Οι χορδές του kamancheh είναι συντονισμένες σε σολ, ρε, λα και μι.

Kamanche

- Kamancheh ή Κεμάντσα. Η λέξη “Kamancheh” σημαίνει μικρό τόξο.
- Ανήκει στην κατηγορία των χορδόφωνων.
- Αποτελεί κύριο όργανο της μουσικής του Ιράν. Το kamancheh το συναντάμε επίσης και στην Αρμενία, στο Αζερμπαϊτζάν, Ουζμπεκιστάν και Τουρκμενιστάν με μικρές διαφοροποιήσεις στην κατασκευή του.

- Το σώμα του kamancheh αποτελείται από το ηχείο-σκάφος που έχει σχήμα σφαίρας και κατασκευάζεται από ξύλο ή κολοκύθα. Το σκάφος του οργάνου καλύπτεται από μία λεπτή μεμβράνη από δέρμα πρόβατου, κατσικιού ή και σαλαχιού. Πάνω στην μεμβράνη υπάρχει η γέφυρα, όπου πατούν οι χορδές. Ο λαιμός του είναι κυλινδρικός. Παραδοσιακά είχε τρεις χορδές, δυο από μετάξι και μία από ορείχαλκο. Η τέταρτη προστέθηκε πολύ αργότερα μέχρι και σήμερα έχει τέσσερις μεταλλικές χορδές. Στο κάτω μέρος του οργάνου υπάρχει μία ακίδα, όπου στηρίζεται το όργανο όταν παίζεται.

- Ο ήχος αναπαράγεται μέσω του δοξαριού καθώς ακουμπάει τις χορδές. Συχνά συνυπάρχει σε μικρές ορχήστρες με άλλα όργανα του Ιρανικού πολιτισμού.
- Ο οργανοπαίκτης σε καθιστή θέση στηρίζει το όργανο στο πόδι του μέσω της ακίδας, που προεξέχει στο κάτω μέρος. Αν ο μουσικός είναι καθισμένος κάτω, τότε το όργανο στηρίζεται στο έδαφος. Με το αριστερό του χέρι ο μουσικός κρατά το όργανο σε κάθετη στάση, ενώ με το δεξί χέρι κρατάει το δοξάρι. Το kamancheh χορδίζεται μέσω των κλειδιών, που βρίσκονται στο κεφάλι του οργάνου.
- Χρονολογείται από την αρχαιότητα του Περσικού πολιτισμού. Πιστεύεται ότι η τέταρτη χορδή προστέθηκε στις αρχές του εικοστού αιώνα, ως αποτέλεσμα της εισαγωγής της ευρωπαϊκής βιολί σε ιρανική μουσική κουλτούρα. Η Κεμεντζές έχει ζωγραφισμένο στα Περσικά αντίκες πίνακες ζωγραφικής. Πίνακας - Γυναίκα παίζει το Κεμεντζές σε μια ζωγραφική από το Hasht Behesht Palace στο Ισφαχάν Περσία, 1669.

Santur

- Santur, santoor, santir. Το γνωστό σαντούρι στα ελληνικά. Η προέλευση της ονομασίας έχει δυο εκδοχές. Η πρώτη και η πιο βάσιμη λέει ότι προήλθε από το αρχαίο ελληνικό ψαλτήρι. Οι λαοί που το χρησιμοποιούσαν το μετονόμασαν σε σαλτήρ, σαντίρ, σαντούρ. Η άλλη ότι δημιουργήθηκε από τις λέξεις «Σαν – Ταρ», που στην περσική γλώσσα σημαίνουν 100- χορδές.
- Αποτελεί ένα χορδόφωνο όργανο.

- Το περσικό σαντούρι το συναντάμε σε όλες τις χώρες της Μέσης Ανατολής, την Τουρκία και την Ελλάδα με μικρές έως μεγάλες διαφοροποιήσεις στις διαστάσεις του οργάνου. Επιπλέον υπάρχει και στην Ινδία, το λεγόμενο ινδικό σαντούρι, που διαφέρει αρκετά, καθώς είναι ορθογώνιο και με περισσότερες χορδές.

- Το σαντούρι σε σχήμα ισόσκελου τραpezιού, έχει μεταλλικές χορδές κατά μήκος των δύο διαγώνιων πλευρών του. Το σαντούρι έχει 72 χορδές. Οι χορδές αποτελούνται από δυο διαφορετικά χρώματα και υλικά. Οι κίτρινες χορδές, που αποτελούν τις χαμηλές συχνότητες, είναι κατασκευασμένες από ορείχαλκο, ενώ οι άσπρες χορδές, που αποτελούν τις υψηλές συχνότητες, είναι κατασκευασμένες από χάλυβα. Οι χορδές χωρίζονται σε ομάδες των τεσσάρων. Κάθε ομάδα χορδών είναι κουρδισμένη ουνίσονο. Κατασκευάζεται από διάφορα είδη ξύλου, όπως τριανταφυλλιά, καρυδιά, μουριά, κυπαρσίσι κ.α. Για το καπάκι χρησιμοποιούν λευκή ξυλεία με πυκνά νερά. Πάνω σε αυτό στερεώνουν τις γέφυρες, δηλαδή τους καβαλάρηδες, όπου ακουμπούν οι χορδές. Το καπάκι έχει μία ή περισσότερες τρύπες για να βγαίνει ο ήχος από το ηχείο. Για τα δύο πλαϊνά, τα μπαλκόνια χρησιμοποιούν σκληρά ξύλα. Στην δεξιά πλευρά, τοποθετούν τα κλειδιά και στην αριστερή πλευρά, ονομαζόμενη κούτσουρο, καρφώνουν μικρά καρφιά που προεξέχουν λίγο, όπου εκεί στερεώνουν τις χορδές.

- Το σαντούρι παίζεται με δυο ειδικά ραβδάκια, τις μπαγκέτες. Ο ήχος αναπαράγεται από το χτύπημα των χορδών με τις μπαγκέτες. Κάθε μπαγκέτα στο άκρο της είναι τυλιγμένη με βαμβάκι, ενώ άλλο άκρο υπάρχει ένα χερούλι σε σχήμα αγκίστρου, όπου στηρίζεται ο δείκτης. Στο παίξιμο δίνεται περισσότερη έμφαση στον του χεριού, ο οποίος πρέπει να είναι μαλακός ελεύθερος.

στο

καρπό

και

- Ο οργανοπαίκτης βρίσκεται συνήθως σε καθιστή θέση. Τότε το σαντούρι τοποθετείται σε ένα τραπεζάκι, σε μία βάση ή και στα πόδια του μουσικού. Όταν χρειάζεται να παίζει όρθιος, τότε το σαντούρι κρεμιέται με ένα λουρί από το λαιμό του οργανοπαίκτη.
- Το σαντούρι χορδίζεται με ένα ειδικό κλειδί σε σχήμα T. Το κλειδί αυτό τοποθετείται στα κλειδιά του οργάνου, που βρίσκονται στην δεξιά διαγώνια πλευρά, και με το ανάλογο σφίξιμο ή χαλάρωμα επιτυγχάνεται το χόρδισμα του οργάνου.
- Το σαντούρι σύμφωνα με τους περισσότερους ιστορικούς φαίνεται να κατάγεται από το Ιράν. Η αρχική του μορφή πρωτοεμφανίστηκε στη Περσία και συγκεκριμένα στη Μεσοποταμία το 1600 – 911 π.Χ. και από εκεί ταξίδεψε σε όλες τις περιοχές της ανατολής.

Setar

- Setar. Η ονομασία αυτή στην περσική γλώσσα σημαίνει τρεις χορδές («Se» - τρεις και «Tar» - χορδή).
- Ανήκει στην κατηγορία των χορδόφωνων.

- Το setar ανήκει στην οικογένεια των λαούτων. Τα κύρια μέρη του οργάνου είναι το σκάφος του, συνήθως κατασκευασμένο από ξύλο μουριάς και το μπράτσο του από ξύλο καρυδιάς ή τριανταφυλλιάς ή εβένου. Το καπάκι του σκάφους, που είναι από το ίδιο ξύλο έχει κάποιες μικρές τρύπες για να βγαίνει ο ήχος. Πάνω στο καπάκι υπάρχει επίσης ο καβαλάρης, όπου ξεκινούν οι χορδές. Πάνω στο μπράτσο βρίσκονται τα τάστα ή αλλιώς μπερντέδες, τα οποία μπορεί να είναι από 22 έως και 28. Τα τάστα κατασκευάζονταν από έντερα ζώων, ενώ τώρα χρησιμοποιούν νάιλον ή μέταλλο για την κατασκευή τους. Σημαντική λεπτομέρεια είναι ότι τάστα μετακινούνται δημιουργώντας μικροδιαστήματα σύμφωνα με τις κλίμακες της Περσικής μουσικής. Στο τέλος του μπράτσου βρίσκονται τα μανταλάκια, ή αλλιώς κλειδιά όπου καταλήγουν οι χορδές. Το setar έχει 4 χορδές, 2 μονές και 1 διπλή. Η πρώτη χορδή ονομάζεται «λευκή χορδή» και κατασκευάζεται από χάλυβα, η δεύτερη χορδή ονομάζεται «κίτρινη χορδή» και

είναι μπρούτζινη, η τρίτη χορδή ως «drone string» είναι κατασκευασμένη από χάλυβα και η τέταρτη ως «μπάσα χορδή» από μπρούτζο. Η έκταση του οργάνου φτάνει τις 2,5 οκτάβες.

- Το setar συνήθως παίζεται σόλο ή συνοδεύεται από 1 -2 όργανα. Ωστόσο

συμμετέχει και σε μικρές ορχήστρες μαζί με άλλα όργανα της ιρανικής παράδοσης. Παίζεται με τα δύο χέρια. Τα δάχτυλα του αριστερού χεριού πατούν τις χορδές στα επιθυμητά τάστα, ενώ το δεξί τσιμπάει τις χορδές στο ύψος του ηχείου. Ο οργανοπαίκτης τσιμπάει τις χορδές με

την βοήθεια του νυχιού του δείκτη.

- Ο μουσικός παίζει καθιστός, κρατώντας οριζόντια το setar και στηρίζοντας το στο δεξί του πόδι. Το όργανο χορδίζεται μέσω των κλειδιών.

- Το setar θεωρείται απόγονος του tanbur. Εμφανίζεται σε προ-ισλαμικές περιόδους ως τρίχορδο tanbur. Σε ζωγραφιές από την εποχή της δυναστείας των Σαφαβιδών (1501-1736) φαίνεται να υπάρχει το setar. Το setar αρχικά είχε τρεις χορδές, όπως δηλώνει και το όνομα. Η τέταρτη προστέθηκε την εποχή της δυναστεία Καζάρ (1794-1925) από έναν δερβίση τον Moshtaq-Ali Shah, γι' αυτό και η τέταρτη χορδή είναι γνωστή και ως Moshtaq. Ο Moshtaq διάβαζε το κοράνι, παίζοντας setar.

Αντρας παίζει σετάρ,
περσική ζωγραφιά της εποχής
της δυναστείας των
Σαφαβιδών

Tar

- Tar. Η λέξη Tar στα περσικά σημαίνει χορδή.
- Ανήκει στην οικογένεια των χορδόφωνων.
- Το tar το συναντάμε κατά κύριο λόγο στην Περσία. Επίσης και σε χώρες κοντά στην περιοχή του Καύκασου όπως το Αζερμπαϊτζάν, την Γεωργία, την Αρμενία, αλλά και της κεντρικής Ασία όπως το Τατζικιστάν.

- Το tar έχει 6 χορδές σε ζευγάρια των 2. Το ηχείο του σε σχήμα 8 κατασκευάζεται από ξύλο μουριάς. Το ηχείο του καλύπτεται με μια λεπτή μεμβράνη, συνήθως κατασκευασμένη από δέρμα αρνιού, όπου στο κάτω μέρος υπάρχει η γέφυρα. Το μπράτσο του μπορεί να έχει 22 έως 28 κινητά τάστα κατασκευασμένα από έντερα ζώων. Το tar έχει έκταση περίπου 2,5 οκτάβες.
- Το tar παίζεται με πένα από ορείχαλκο, όπου στο κάτω μέρος η πένα είναι καλυμμένη με κερί μέλισσας για να μην γλιστράει από τα δάχτυλα του οργανοπαίκτη. Ο οργανοπαίκτης με το δεξί του χέρι τσιμπάει τις χορδές με την βοήθεια της πέννας, ενώ με το αριστερό κλείνει τις χορδές στα τάστα που επιθυμεί.
- Ο οργανοπαίκτης σε καθιστή θέση κρατά το όργανο στηρίζοντας το στο δεξί του πόδι. Το όργανο χορδίζεται μέσω των κλειδιών, ενώ μετακινώντας τα τάστα συντονίζεται σε διαφορετικές κλίμακες.

Κεφάλαιο 5

Μεμβρανόφωνα όργανα

Daf

- Daf. Άλλες ονομασίες daff, dap, def, defi, diaff, duff.
- Ανήκει στην κατηγορία των μεμβρανόφωνων
- Το daf εκτός από το Ιράν το συναντάμε στο Κουρδιστάν, Πακιστάν, Αρμενία, Τουρκία, Ινδία καθώς και στις Αραβικές χώρες.

- Το daf αποτελείται από ένα στρόγγυλο, ξύλινο πλαίσιο διαμέτρου 50-60 εκατοστά και πλάτος 5-7 εκατοστά. Το μπροστινό μέρος του πλαισίου καλύπτεται με δέρμα ζώου και συνήθως κατσίκας. Το δέρμα στερεώνεται στο πίσω μέρος με πινέζες για να διατηρείται σφικτά τεντωμένο. Στο πίσω μέρος, στο εσωτερικό του πλαισίου τοποθετούνται γάντζοι από όπου κρέμονται τα δαχτυλίδια. Στο πλαίσιο του κουρδικού daf υπάρχει και μία οπή, όπου μπαίνει ο αντίχειρας.

- Το daf έχει συνοδευτικό ρόλο για την διατήρηση του ρυθμού. Μπορούμε να το συναντήσουμε σε ορχήστρα αλλά και να συνοδεύει ένα μόνο σολιστικό όργανο. Ένας άλλος σημαντικός του ρόλος είναι να συνοδεύει κάποια απαγγελία ή και τραγούδι. Ο ίδιος ο οργανοπαίκτης μπορεί να είναι και ο τραγουδιστής ή αυτός που απαγγέλει. Ως κρουστό όργανο χρησιμοποιούνται και τα δυο χέρια για την αναπαραγωγή του ήχου. Ο οργανοπαίκτης κρατά το όργανο με το αριστερό χέρι στο κάτω μέρος και με τα δάχτυλα και των δυο χεριών, καθώς και τον αντίχειρα και την παλάμη του δεξιού χτυπάει την δερμάτινη μεμβράνη του οργάνου. Για την αναπαραγωγή ήχου των μεταλλικών δαχτυλιδιών, ο μουσικός κρατάει το daf με κλίση ή κουνάει το όργανο ή χτυπάει το πλαίσιο του.
- Ο μουσικός μπορεί να παίζει καθιστός, γονατιστός, να στέκεται όρθιος ή και να μετακινείται. Το όργανο δεν ακουμπά στο σώμα του μουσικού, αλλά το κρατάει σε όρθια θέση με τα δύο χέρια ή και μία κλίση προς τα εμπρός. Οι βασικές τεχνικές είναι 4: «Ton» και «Bak» για το δεξί χέρι και «Chap» και «Zanjir» για το αριστερό, όπου πάνω σε αυτές δημιουργούνται κι άλλες.
- Το όργανο χορδίζεται με το τέντωμα της μεμβράνης του.

- Το daf χρονολογείται από την εποχή των Σασσανιδών⁶ (224 μ.Χ. – 651 μ.Χ.). Πρόκειται για την τελευταία προ-ισλαμική αυτοκρατορία του Ιράν. Στην αρχαία ιρανική γλώσσα, Παχλεβί, το daf ονομαζόταν dar. Πρωτοεμφανίστηκε σε τοιχογραφίες της εποχής εκείνης, σε ανάγλυφα του όρους Μπεχιστούν.

καθώς και

- Κατάφερε να επιβιώσει μέσα στα χρόνια και να καταλήξει να γίνει γνωστό μέσα από τον ισλαμικό

περσικά
ευρέως

πολιτισμό.

- Το daf αποτελούσε σημαντικό μέρος της θρησκευτικής μουσικής και όχι μόνο. Λέγεται ότι την εποχή των Σασσανιδών σε διάφορες εορταστικές εκδηλώσεις, καθώς και στην εθνική εορτή των ιρανικών λαών, το Norouz, το daf αποτελούσε πρωταγωνιστικό ρόλο. Σημαντική θέση κατέχει μέχρι και σήμερα το περσικό daf

στο τάγμα των Σούφι και Δερβίσιδων. Οι μυστικιστικές αυτές κοινότητες χρησιμοποιούσαν το daf σε ιεροτελεστίες και σε παραδοσιακές εκδηλώσεις. Στην σημερινή εποχή το daf το συναντάμε σε ορχήστρες διαφόρων περιοχών, παραδοσιακής μουσικής και μη, καθώς και ορχήστρες κρουστών οργάνων.

⁶ https://www.ancient.eu/Sasanian_Empire/

Tonbak

- Tonbak. Άλλες ονομασίες Donbak, Tombak, Dombak, Tompak και Zarb.

Μια θεωρία υποστηρίζει ότι το όνομα του δημιουργήθηκε από τις λέξεις «Ton» (μπάσος ήχος) και «Bak» (πρίμος ήχος). Μια άλλη ότι προέρχεται από την πρώτη του ονομασία «Dombalag», όπως λεγόταν στα Παχλαβί (προ-ισλαμική γλώσσα).

- Κατηγορία: Μεμβρανόφωνα
- Το tonbak αποτελεί τον αρχηγό των τυμπάνων της Ιρανικής μουσικής. Παρόμοιο σχήμα τυμπάνου συναντάμε στις Αραβικές χώρες, στην Τουρκία και Αφγανιστάν.

- Το tonbak πρόκειται για ένα τύμπανο με σχήμα κυπέλλου και μοιάζει με δισκοπότηρο. Το σώμα του αποτελείται από ένα ενιαίο κομμάτι ξύλου, συνήθως ξύλο μουριάς. Το σώμα του συνδέεται με το λαιμό, που έχει σχεδόν κυλινδρικό σχήμα και καταλήγει στην κοίλη βάση του. Το όργανο έχει ένα μεγάλο άνοιγμα στο πάνω μέρος, το οποίο καλύπτεται με μία μεμβράνη από δέρμα ζώου, συνήθως καμήλας, προβάτου ή και αγελάδας. Η μεμβράνη στερεώνεται με κόλλα, καρφιά ή και με τα δύο. Στο κάτω μέρος του, στη βάση υπάρχει ένα μικρότερο άνοιγμα, το οποίο μένει ακάλυπτο. Οι διαστάσεις του tonbak συνήθως είναι 43 εκατοστά στο ύψος και 28 εκατοστά η διάμετρος του μεγάλου ανοίγματος. Στην Ιρανική παράδοση συνηθίζεται να διακοσμείται με έντονα σχέδια είτε σκαλιστά είτε ζωγραφισμένα.

- Το tonbak ξεκίνησε συνοδεύοντας τραγουδιστές. Ωστόσο αργότερα αποτέλεσε κύρια θέση σε μικρές ή μεγάλες ορχήστρες ιρανικής μουσικής συνυπάρχοντας μαζί με άλλα όργανα του πολιτισμού αυτού. Πέρα από τον συνοδευτικό ρόλο του στις ορχήστρες, πολλές φορές εκτελεί και σόλο. Το tonbak παίζεται με τα δυο χέρια, χρησιμοποιώντας τα δάχτυλα και τις παλάμες με διάφορες εναλλαγές.

- Ο οργανοπαίκτης του tonbak παίζει καθιστός ή σε στάση οκλαδόν στο έδαφος ακουμπώντας τον λαιμό του οργάνου στο αριστερό ή στο δεξί του πόδι. Η βασική τεχνική παιξίματος, όπου λέγεται ότι προήλθε και το όνομα του είναι η «Ton» - «Bak». «Ton» ονομάζεται ο κτύπος στο κέντρο της κεφαλής του τυμπάνου, που αποτελεί τον μπάσο ήχο και «Bak» ονομάζεται ο κτύπος πάνω ή κοντά στο χείλος του τυμπάνου, που αποτελεί τον πρίμο ήχο. Αναφέρεται ότι σημαντική δυσκολία είναι το χόρδισμα του οργάνου, λόγω της ευαισθησίας

του δέρματος στις καιρικές συνθήκες. Για την επίτευξη του επιθυμητού τονικού ύψους, θερμαίνουν ή ψύχουν την δερμάτινη μεμβράνη του οργάνου.

- Οι πρώτες αναφορές για τύμπανα παρόμοιου τύπου με το *tonbak* φαίνονται στην αρχαία Μεσοποτομία περίπου το 3.000 π.Χ.. Επίσης παρόμοιο όργανο με το όνομα «*Doumbak*» εμφανίζεται την εποχή των Σασσανιδών (224 μ.Χ. – 651 μ.Χ.). Ωστόσο το *tonbak* με την σημερινή του μορφή φαίνεται καθαρά κατά την εποχή της δυναστείας Καζάρ, όπου κυβέρνησε την περσική αυτοκρατορία από το 1794-1925.

Οργανοπαίκτρια *tonbak*, την εποχή της δυναστείας Καζάρ, απεικονιζόμενη σε περσική ζωγραφιά σε ξύλο.

Κεφάλαιο 6

Αερόφωνα Όργανα

Ney

- Ney ή Nay. Το όνομα του οργάνου σημαίνει στα περσικά καλάμι.
- Ανήκει στην οικογένεια των αερόφωνων
- Γνωστό σε όλες τις χώρες της Κεντρικής Ασίας, στις Αραβικές χώρες και το σημαντικότερο πνευστό όργανο του ιρανικού πολιτισμού

- Το νεί είναι κατασκευασμένο από καλάμι ή μπαμπού. Έχει μακρόστενο σχήμα και κατασκευάζεται σε διάφορα μεγέθη. Στο μπροστινό μέρος έχει πέντε τρύπες και στο πίσω μία, όπου τοποθετείται ο αντίχειρας. Στο πάνω μέρος βρίσκεται το επιστόμιο, που πρόκειται για ένα κυλινδρικό μεταλλικό δαχτυλίδι.
- Το νεί το συναντάμε σε όλες τις θρησκευτικές και λαϊκές παραδόσεις του Ιράν.
- Ως σολιστικό όργανο που είναι, πρωταγωνιστεί με τους αυτοσχεδιασμούς. Ο οργανοπαίκτης στηρίζει το επιστόμιο στα δόντια τους και χρησιμοποιώντας τα χείλη του δημιουργεί έναν ζεστό ήχο.

Συμπέρασμα

Το πιο αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό της Ιρανικής μουσικής είναι ότι και έπειτα από σχεδόν έναν ολόκληρο αιώνα συναναστροφής με την δυτική μουσική, η ντόπια ιρανική, παραδοσιακή μουσική έχει διατηρήσει στο έπακρο τα πρωταρχικά της χαρακτηριστικά. Ο πλούτος των μουσικών της οργάνων από τα βάθη της ιστορίας συνέβαλε σημαντικά στην άνθιση πολλών μουσικών πολιτισμών, καθώς και το μουσικό της σύστημα. Το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό μιας μουσικής παράδοσης αποτελεί η έκφραση συναισθημάτων, πεποιθήσεων και απόψεων μέσα από αυτήν κι αυτό αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ιρανικής μουσικής.

Βιβλιογραφία

- Touraj Daryaee (ed.), *The Handbook of Iranian History*, (New York: Oxford University Press Inc., 2012)
- Habibollah Ayatollahi, *The Book of Iran: The History of Iranian Art*, (Tehran: Center for International Studies, 2002)
- Curtis Glenn E., Eric J. Hooglund, *Iran: a country study* (Washington, DC : Library of Congress, 2008)

- H. H. Howorth, " The Beginnings of Persian History", *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, (Apr., 1892), pp. 372-375
- Philip Huyse, "Iranian History in Pre-Islamic Times", *Iranian Studies*, Vol. 31, No. 3/4, A Review of the "Encyclopaedia Iranica" (Summer - Autumn, 1998), pp. 417-430

- Zonis Ella, *Classical Persian Music, An introduction*, (Cambridge: Harvard University Press, 1973)
- Farhat, Hormoz, *Iran Classical Traditions*, *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*
- Farhat, Hormoz, *The Dastgah Concept in Persian Music*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1965)

Διαδικτυακές πηγές

- <http://www.nasehpour.com>
- www.washingtoninstitute.org
- www.iranchamber.com
- www.iranculture.gr
- <http://festivalofarts.com>
- <http://www.simorq.eu>
- <http://indianmusicschool.com/daf/>
- <http://parhamnassehpoor.com>
- <http://farabisoft.com/Pages/FarabiSchool>
- <http://www.oud.gr/>

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....σελ.2	
Εισαγωγήσελ.3	
Κεφάλαιο 1	
Ιστορικάσελ.4	
Κεφάλαιο 2	
Πολιτισμός του Ιράν.....σελ.6	
Κεφάλαιο 3	
Μουσική του Ιράνσελ.8	
Κεφάλαιο 4	
Χορδόφωνα όργανα.....σελ.10	
Κεφάλαιο 5	
Μεμβρανόφωνα όργανα.....σελ.22	
Κεφάλαιο 6	
Κρουστά όργανα.....σελ.28	
Συμπέρασμα.....σελ.29	
Βιβλιογραφία.....σελ.30	

